

אחרי *

און דערצו נאך איינע פון די האַרבסטע עבירות, ווען ס'איז במזיד, בנוגע תשובה וכפרה: און פון מזיד איז דאך פאַר-שטאַנדיק בנוגע לשוגג, וואָס איז דאך בערך (קצת) צו מזיד — כמובן אויך פון חילוקי העונשין (במזיד) והקרנות וכיו"ב (בשוגג).

און הגם אַז די גמרא פירט אויס, אַז סוף-סוף איז אדרבה „מובטח לו שהוא בן העולם הבא כו' מפיש חיי סגי ומסגי" — איז עס דאך וואָס לאַחר זמן (נאָך יוהכ"פ) קומט אַרויס דערפון אַן ענין טוב, אַבער ביוהכ"פ גופא איז עס אַ נאָך וואָס איז היפך פון רצון ה'.

אויך דאַרף מען פאַרשטיין אין עצם הענין: ווי קומט דאָס אַז פון אַ דבר בלתי רצוי בכפלים, „הרואה (א) קרי (ב) ביום הכיפורים", זאָל אַרויסקומען אַזאַ תועלת נפלאה — „מובטח לו שהוא בן העולם הבא" און „מפיש חיי סגי ומסגי"? ¹

א. בסיום מסכת יומא זאָגט די גמרא „תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביום הכיפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי".

בפשטות דאַרף מען זאָגן אַז די גמרא בריינגט די מימרות אַלס המשך אין זייער תוכן צו דעם וואָס עס שטייט דאָרט פריער „הרואה קרי ביוהכ"פ יורד וטובל וכו'". ¹ מען דאַרף אַבער פאַר-שטיין: ווי קומט דאָס אַז דעם פרק יום הכיפורים — וואָס כללות ענינו איז (כשמו) ² תשובה ³ וכפרה, און בפרט אַז דער תוכן פון דער לעצטער משנה און דער גמרא שלאח"ז איז ענין התשובה וכו' — זאָל די גמרא מסיים וחותר זיין מיט אַן ענין הפכי ⁴ פון תשובה וכפרה,

(*) וסיום מס' יומא.

(1) ושם בתחלת הע' כל חייבי טבילות טובלין כו' בעל קרי טובל והולך כו'.

(2) וכל מצות עבודת היום — כלומר כלל כל הקרבנות והזרידי המתקנין ביום צום כפור — (הוא) כדי שיכופר בהם כל העונות כמו שבא בכתוב והיא העבודה הכתובה באחרי מות" (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע מט).

(3) וברמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ז): יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים כו'. ובשערי חשבה (לר"י) שער ד' י"ז, דהכתוב (פרשתנו טו, ל) „מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" הוא מ"ע על התשובה ביוהכ"פ. — וראה לקו"ש חכ"ט שיהא ליוהכ"פ (תשמ"ה) ס"ג.

(4) וגם היפך התחלת המסכת (דנעוץ סופן בתחלת — וכמנהג בעלי ההדרנים) „שבעת ימים קודם יוהכ"פ מפרשין כה"ג מבינו כו' ומתקנין לו

כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול" — „קרי או שאר טומאה" (פרש"י שם).

(5) ראה זח"א טב, א, ר"ט, ב, ועוד. וראה אגה"ת פ"ד.

(6) דגם הוא בעי כפרה (רש"י ריש שבועות ד"ה תולה. וראה אגה"ק סוכ"ה. קריא ד"ה ולהבין פרט).

(7) בפרש"י „סגי ומסגי בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע ויארץ ימים" (ישע"י ג, י) „ובתוס' ירמז לדבר יראה זרע יארץ ימים".

והטעם שבשוע' אדה"ז אר"ח סרס תרטו כתב רק „מובטח לו שהוא בן עוה"ב כו' והוא יארץ ימים" ולא גם „בנים ובני בנים" — י"ל, כי הנ"ל הוא

(*) ובמחבר כתב רק „מובטח לו שהוא בן העוה"ב. ובטור „מובטח לו שהוא בן העוה"ב ויראה זרע ויארץ ימים". ומלשנו „יראה זרע" משמע שמפרש שיראה בנים.

וועלכע די גמרא¹² זאגט אז „זדונות נעשות לו זכויות“, פרגעט דער חדא"ג, אז ס'איז א דבר תמוה, ווייל ס'קומט אויס אז „חוטא נשכר“. און ער פאר-ענטפערט אז ווען א מענטש טוט תשובה מאהבה איז „ודאי דעושה תשובה גמורה ומוסיף במעשיו הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עון והרי אותן מעשים טובים שמוסיף הם נעשים לו זכויות וקרא דמייתי מוכיח כן שנא'¹³ ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם ח' וגו'“¹⁴ דמשמע משפט וצדקה שהוסיף לעשות על תשובתו עליהם ח' יח"י.

דער תירוץ איז אבער לכאורה ניט מובן, ווארום פון לשון הגמרא „זדונות נעשו לו זכויות“ איז מוכח אז דא רעדט זיך ניט וועגן אַנאַנדער זאך פון זדונות — אַ הוספה אין זכויות צוליב די זדונות, נאר אז די זדונות אליין ווערן ווי זכויות¹⁵, בלייבט דאך שווער כנ"ל היתכן חוטא נשכר ?

און הגם אז לכאורה קען מען זאגן אז דאס גופא מיינט די גמרא¹⁶ מיט „זדונות נעשות לו זכויות“. היות אז די הוספה אין מעשים טובים קומט דערפון וואס א מענטש האט זיך געענדערט און איבערגעמאכט דורך דער תשובה אויף די זדונות — הייסט עס דאך אז די „זדונות“ האבן גורם געווען און זיינען טיבת התשובה מאהבה און פון די זכויות.

רש"י איז מפרש אין דעם: „ואם עלתה לו שנה — שלא מת מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו וכו'“⁸; דאס איז אבער לכאורה נאר א הסברה אז אַנאַנדער זאך (מעש"ט) זיינען מגין אז דאס זאל אים ניט פארשאטן, אבער פון דעם וואס מ'זאגט „הרואה קרי" איז א סימן⁹ אז מובטח כן, איז משמע אז עס איז דא א שייכות ביניהם¹⁰, איז נישט מובן¹¹: ווי אזוי פועל'ט עס דעם יתרון נעלה פון „מובטח לו שהוא בן העולם הבא“, און נאכמער (אויך בעוה"ז): מפיש חיי סגי ומסגי בבנים ובני בנים ?

ב. בדומה צו דער שאלה, איז נאך מער קשה בענין תשובה מאהבה, אויף

מילתא דשייכא בכל אדם, משאיכ בניו ובני בנים שתלוי בגיל השנים וכו'.

או י"ל דתלוי בפי' „יראה זרע“ — האם יש ללמוד מזה ב' הענינים: לפרשי למדים „יראה זרע“ כפשוטו, וגם „יראה זרע“ — יראה בנים, מלבד השכר המפורש לאחר זה בכתוב „אריך ימים“. משאיכ לתוס' אין לפרש שביראה זרע, שהיא הסיבה, נכלל גם השכר המסובב (בנים כו'), ולכן מפרש דהשכר בא בהמשך הכתוב „אריך ימים“ [ולעזר משינוי הלשון: דבפרשי, „יראה זרע ואריך ימים“ (ולא כבכתוב), ובתוס', „יראה זרע ואריך ימים“. אבל ראה פרשי לעיל ד"ה ענותיו]: ובשריע כתב רק הפשוט ואליבא דכרע.

(8) ומסיים, ובן עולם הבא הוא, וכ"ה בשו"ע אדח"ז שם דוח. שבדוא"י יש לו זכויות כו'. כתב בטעם ע"ז. שהוא בן עוה"ב. משאיכ בטור שכתוב בהסיום לאחר „ויראה זרע ואריך ימים ושודאי יש לו הרבה זכויות כו'“. וראה לקמן בפנים ס"י ובהערה 85.

(9) ובפרשי ד"ה ענותיו מחולין — סימן טוב הוא זה כו'. וראה חדא"ג כאן. אלי ווטא ללבוש שם סק"ג. ביח כאן.

(10) אפילו את"ל שהוא רק סימן המברר את המציאות הנמצאת כבר ולא הגורם המציאות (ראה צפע"נ להרמב"ם הל' מא"ס רפ"א).

(11) ראה פרי"ח לשו"ע שם.

(**) כ"ה בכמה דפוסים. וכ"ה בפרשי על הרי"ף. משאיכ בע"י ובדפוס ווילנא ליתא הוא"י.

(12) יומא פו, ב.

(13) יחזקאל לג, ט.

(14) כן הובא בחדא"ג (ובגמרא תיבת „ח"י“ הוא בחצ"ג). אבל בכתוב הג"ל „הוא יח"י“, וראה פסוק טז. ושמ' יח, כ"ב. כמות תמרים ליומא שם.

(15) והל' „זכויות“ (בכ"ף הדמיון) — ראה לקמן

הערה 48.

(16) אבל ראה פרשי שם ד"ה „עליהם (חיו) יח"י,

על כל מה שעשה ואף על העבירות“.

ר"ע זאגט דא צוויי ענינים: א) „לפני מי אתם מטהרין“ (ב) „ומי“²⁵ מטהר אתכם, און אויף דעם ברענגט ער די צוויי פסוקים: א) „וזרקתי עליכם מים טהורים“ (ב) „מקוה ישראל ה'“ — איז מבאר דער ראגאטשאווער²⁶ אז אין די צוויי ענינים דריקט זיך אויס דער חילוק צווישן די צוויי עניני טהרה — הזאה און מקוה, וואס אויף הזאה דארף מען האבן כוונה לטהרה²⁷, און די טהרה במקוה דארף נישט האבן קיין כוונה, א מקוה איז מטהר אויך אן כוונה לטבילה²⁸.

און עפ"ז איז מובן דער חילוק אין לשון הכתובים וואס ר"ע ברענגט: „וזרקתי עליכם מים טהורים“ און „מקוה ישראל ה'“, וואס הגם אז ביידע פסוקים ריידן וועגן דער טהרה ע"י הקב"ה, איז אבער אין ערשטן פסוק געזאגט געווארן: „וזרקתי עליכם גר“, דער אויבערשטער איז זורק — פועל זריקה; אין צווייטן פסוק אבער ווערט בכלל נישט דערמאנט קיין פעולה (— כוונת הטהרה), ווייל אין דעם סוג טהרה איז כוונה נישט קיין דבר הכרחי.

און פונקט ווי ס'זיינען פאראן צוויי אופנים אין טהרה מצד דעם מטהר, בנדו"ד מצד דעם אויבערשטן, אזוי זיינען זיי אויך פאראן אין עבודת התשובה והטהרה פון מענטשן — און דאס זיינען, ווי די גמרא²⁹ איז מבאר, די

ע"ד ווי מען געפינט ביי א שטר³¹, וואס הגם אז סתם א שטר איז בחזקת כשרות, איז אבער דורכדעם וואס ס'ווערט אויף אים אן ערעור און מ'איז אים מקיים בנ"ד, באקומט דער שטר מער תוקף ווי סתם א שטר, וואס האט נישט געהאט קיין ערעור³². קומט אויס, אז דער ערעור האט גורם געווען תוקף השטר³³.

דאס איז אבער נישט מספיק, ווארום דער ערעור איז נאר גורם אן עילוי אין דעם שטר; און עדיז בנדו"ד, זיינען די „זדונות“ גורם אן עילוי אין דעם גברא וואס טוט תשובה³⁴, אבער פון לשון „זדונות נעשות לו זכויות“ איז משמע אז די חפצא פון די זדונות עצמן ווערן נהפך לזכויות³⁵.

ג. וועט עס זיין פארשטאנדיק ע"פ הביאור אין דעם סיום מס' יומא במשנה³⁶ „אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר³⁷ וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר³⁸ מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל“.

(17) ראה טושי"ע חו"מ ר"ס מו.

(18) ולהעיר מהדפיה וההסברה בטור ושוע"ש שם (ס"ז) סמ"ע שם (סכ"ב) דמקימין שטר רק משטר שקרא עליו ערעור והוחזק, דא דקדוק בקימו, אבל לא משטר שקימוהו בלא ערעור.

(19) להעיר מלקו"ד חלק ג' ע' 780 דע"ס הלכה נמצא, אז די שטארקייט פון דעם שטר הייבט זיך אן פון דער צייט פון דעם ערעור.

(20) וכן הוא לפי ביאור הכפות תמרים שם. וע"ד מ"ש הרמב"ם דלקמן הערה 49.

(21) וראה נתיבות עולם (להמהר"ל) נתיב התשובה פ"ב, ש"ה כה, סעי'א ואילך (בהגה"ה). ובכ"מ לק"ש חכ"ז ע' 110 ואילך.

(22) פה, ב.

(23) יחזקאל לו, כה.

(24) ירמ"י י, יג. וראה לעיל ע' 177 הערה 36.

(25) במשנה לפנינו בש"ס ובמשניות „מי. אבל בירושלמי, רי"ף וע"י כאן — „ומי. וראה שינוי נוסחאות במשניות כאן.

(26) צפ"ע לרמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

(27) ראה פרה פ"ב מ"ב. רמב"ם הלכות פרה פ"א ה"ח. וראה בהמציין בצפ"ע שם.

(28) ורק מעלה עשאו בתרומה וקדשים שצריך כוונה (ראה תגיגה יח, ב ואילך. רמב"ם הלכות מקואות פ"א ה"ח).

(29) פו, סעי'א.

געטאן מאהבה, איז זי מקודשת, ווייל אירע עבירות זיינען נעקר געווארן פון פריער ובמילא האט זי אויך בשעת הקדושין ניט געהאט קיין עבירות. און ווי די גמרא³¹ איז מחלק בנוגע לנדרים ומומים: „הלכה אצל חכם והתירה (הנדרים) מקודשת אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת“, ווייל „חכם עוקר את הנדר מעיקרו ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא“.

ד. אט דער חילוק צווישן תשובה מאהבה און תשובה מיראה בכלל — אז תשובה מאהבה איז הכוונה לשוב וכו', משא"כ תשובה מיראה — איז פאראן בפרט אין די אופני התשובה מאהבה³² גופא:

דאס וואס דורך תשובה מאהבה ווערט „נעקר עונו מתחלתו“ איז נאך ניט דער תכלית השלימות אין תשובה מאהבה; תכלית השלימות אין תשובה מאהבה איז, ווען „זדונות נעשות לו כזכיות“, אז די „זדונות“ ווערן ניט בלויז „נעקר“, נאר זיי ווערן „כזכיות“.

אין אהבה איז דאך דאך כ"כ דרגות, ובכללות: בכל לבבך בכל נפשך בכל מאדך — ובמילא ווערן אויך כ"כ דרגות אין דער תשובה וואס קומט על ידם.

און וויבאלד אז די מעלה פון תשובה מאהבה איז דאס וואס זי קומט בכוונה כנ"ל, איז מובן אז שלימות הכוונה איז אין דעם העכערן אופן פון תשובה מאהבה, ביז אז מ'קען זאגן אז די כוונה

צוויי כללות/דיקע סוגים אין תשובה: תשובה מיראה (וע"י יסורין) און תשובה מאהבה. תשובה מאהבה קומט מיט דער אמת/ער כוונה ומבוקש לשוב אל ה' ולתקן כו', אבער תשובה מיראה (ועאכ"כ — וע"י יסורין) איז כוונתו ניט קומען לעונש ובמילא האט ער חרטה וכו'.

און דער אונטערשייד אין זייער אויפטו — איז מבואר אין דער גמרא, אז בתשובה מיראה זאגט דער פסוק³³ „ארפה משותבם“, ווי רש"י³⁴ טייטשט „כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליי“, אבער ביי תשובה מאהבה איז „נעקר עונו מתחלתו“³⁵.

וואס דער חילוק איז נוגע אויך להלכה: בשעת איינער איז מקדש אז אשה על מנת אז זי האט ניט קיין עבירות — איז אויב זי האט דערנאך (אויף די עבירות וואס זי האט יע געהאט) געטאן תשובה מיראה³⁶, איז זי ניט מקודשת, היות אז די עבירות פון שעת הקידושין זיינען ניט נעקר געווארן³⁷; אבער אויב זי האט תשובה

(30) הושע יד, ה.

(31) ד"ה וכתב ארפא.

(32) פרש"י ד"ה כאן מאהבה.

(33) בצפצפ"ש שם (בסופו) מחלק „דיש ג"מ בין ג' תשובות א' מאהבה הוה כמו חכם עוקר, והב' מיראה דהייא כמו מכה ורפואה, אך הרפואה באה קודם המכה וחייילין ובטלין כו' והג' ע"י יסורין דזה הוי מכאן ולהבא“. וע"ז מביא הר דכתובות לקמן. והוא ע"ס מאמר ר"י יומא שם דלכמה ג"י ופירושים מחלקם בג' — ראה חדא"ג ודק"ס שם. ובפרש"י שם אינו מחלקם בג'. ובמאמר ר"ח לסג' גבי תשובה מיראה כ"י: „מכאן ואילך כו" (כנ"ל בפנים).

(34) כן צריך לפרש ע"ס פרש"י כתובות (עד, ב) דלקמן בפנים ד"ה מכאן ולהבא, משא"כ לפי התוס' שם ד"ה חכם. אבל גם לפי התוס' „שאף עתה לאחר שנתרפאת היא נמאסת בעיני כשזוכר שהיו בה כו"י. יש לפרש בנדרים (ע"ס פרש"י הנ"ל) כיון שבתשובה מיראה „מקצת שמו עליי“.

(35) כתובות עד, רע"ב.

(36) ראה המפרש לרמב"ם רפ"ב מהלכות יסוה"ת ב' מדרגות באהבה ה'. ובארוכה של"ה מאמר ע"ש"מ (מו, ב ואילך).

און דער דין איז דאך אז אויך ווען
 „הטעה לשבח“⁴³ [צי לשבח יוחסין, זאג-
 ענדיק אז ער איז א קלענערער מיוחס
 ווי ער איז באמת“; אדער לשבח ממון,
 „ע“מ שאני עני ונמצא עשיר“] איז אינה
 מקודשת.⁴⁵

והתירוץ אז „שמא הרהר (מאהבה
 אזא) תשובה“ וואס פועל'ט נאָר אז
 „נעקר עונו מתחלתו“, אבער ניט אז
 זדונות נעשו לו כזכיות, וואס דוקא אויף
 דער דרגא איז געזאגט געווארן אז
 „במקום שבע"ת עומדין איז צ"ג יכולין
 לעמוד“.

ויתרה מזה י"ל: בשעת ס'איז א חשש
 פון „הרהר תשובה“ בשעתא חדא ורגעא
 חדא, קען ניט זיין קיין שלימות הכוונה.
 ולכן פועל'ט עס ניט זדונות נעשות לו
 כזכיות, אז ער זאל זיין העכער פון א
 צדיק.⁴⁶

די הסברה אין דעם⁴⁷: די מעלה פון א
 בע"ת לגבי א צדיק גמור (וואס מעולם
 לא חטא) איז ניט בלויז מצד דעם יתרון
 בכמות — אז נוסף צו זיינע זכיות מצ"ע

ובע"ת עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה, וראה
 הערה בסה"מ תש"ט ע' 183. לקו"ש ח"ד ע' 361
 ואילך.

(43) קדושין מח, ב (במשנה), מט, א.

(44) בגמרא שם, מחלוות (ר"ש ורבנן במשנה)
 בשבח ממון אבל בשבח יוחסין דברי הכל אינה
 מקודשת, ובנוד"ד דומה לכאורה לשבח יוחסין (אף
 דהטעם דמתגאה עלי' (פרש"י שם ד"ה אבל) לא
 שייכא הכא).

(45) ועפ"י צע"ק מה שהביא במועדים להלכה
 להרש"י ש"י [זיל' זיון (ע' סח) בשם הראשונים מקור
 להכרעת הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ד) דבע"ת
 גדולים מצדיקים מהא דקדושין הנ"ל — שהרי ע"פ
 הנ"ל את"ל דבע"ת גדול אינה מקודשת. וראה לקוטי
 ביאורים (לתנאי) ח"א ע' עז. לקו"ש ח"ד שם ע' 363.
 (46) הכרח גמור אינו — כי יש לדחות דבגמרא
 שם אינו נוגע אמיתית הדרגא דצדיק ובע"ת כ"א מה
 שנקרא צדיק בל' בנ"א (ראה לקו"ב שם). לקו"ש ח"ד
 (שם).
 (47) ראה דרמ"צ קצא, א ואילך.

פון דעם נידעריקן אופן ווען „נעקר עונו
 מתחלתו“ הייסט ניט קיין כוונה³⁷;

וע"ד מרז"ל³⁸ אז באהבה בכל לבבכם
 ובכל נפשכם — אן בכל מאדכם —
 ווערט מען אנגערופן אין עושין רצונו
 של מקום.

בכללות איז דאס מוסבר אין דעם
 לשון פון ראגאטשאַווער „להעביר החטא
 לא בעי כוונה ולתקן החטא בעי כוונה“.

א מעין הכרח, אז ס'איז דא דער
 חילוק הנ"ל אין תשובה מאהבה גופא,
 איז פון א הלכה פסוקה:

די גמרא³⁹ זאגט, אז איינער איז
 מקדש אן אשה „ע"מ שאני צדיק אפילו
 רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה
 בדעתו“. פרעגט מען דערויף: ממנ"פ —
 רעדט זיך דא וועגן תשובה מיראה —
 איז דאך ניט מקוים געווארן דער תנאי,
 ווייל דורך תשובה מיראה ווערט ער ניט
 קיין צדיק, וויבאלד אז „מקצת שמו
 עליו“; און אויב ס'איז געווען תשובה
 מאהבה, דארף זי אויך ניט זיין מקודשת,
 ווייל א בע"ת איז דאך העכער פון א
 צדיק, וכמרז"ל⁴⁰ במקום שבע"ת עומדין
 אין צדיקים גמורים יכולין⁴¹ לעמוד⁴²,

(37) וע"ד חגיגה (יח, ב): טבל לחולין הוחזק
 לחולין אסור למעשר (פרש"י שם, הוחזק — לשון
 כוונה) כ"י טבל לקודש הוחזק לקודש אסור לחטאת
 כ"י בגדי קודש מדרס לחטאת.
 (38) ברכות לה, ב. חדא"ג שם. לקו"ת שלח מב,
 ג. ועוד.

(39) קדושין מט, ב.

(40) דעת ר"א ברכות לד, ב. וכ"פ הרמב"ם הל'
 תשובה פ"ז ה"ד.

(41) בגמרא הגירסא אינם עומדין. אבל ברמב"ם
 שם, אין צ"ג יכולין לעמוד כ"י (וכ"ה בדק"ס שם
 מ"גליון). ובכ"מ בדא"ח „צ"ג אין יכולין לעמוד
 (שם)“.

(42) ראה של"ה (לו, א) דזה שנאמר בגמרא שם
 „ולגלג"י. ר"ל הם מחולקים כל אחד מדבר בענין
 בפ"ע כ"י צדיק גמור עדיף מבע"ת כשהוא מיראה,

מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים בו ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו.⁵¹

וואס דא זאגט ער ביידע ענינים: דער עילוי וואס ווערט אין גברא — זדונות רופן ארויס דעם „צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים“; דעם שינוי חפצא וואס ווערט אין די זדונות, „הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה בו“.

די הסברה בזה ע"ד ההלכה:

בנוגע דעם ענין פון הכנה והכשרה צו א געוויסער פעולה, געפינט מען כו"כ חילוקי דינים ודרגות אין זייער חשיבות און אין זייער יחס צו דער פעולה.⁵²

לדוגמא — מכשירי מצוה, היות אז אן זיי קען מען ניט מקיים זיין די מצוה, באקומען זיי אליין א חשיבות; ולדעת ר"א⁵³ „כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל“ צוליב אן איזמל למילה בשבת, לדעתו זיינען (רוב) מכשירי מצוה דוחין את השבת.⁵⁴

למעלה מזה געפינט מען לדעת הירושלמי⁵⁵ בנוגע דער הכנה והכשרה צו מצות סוכה לולב וכיו"ב, אז „העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות“ סוכה כו'.

האט דער בע"ת אויך די זכיות וואס ווערן פון די זדונות — נאך אויך (ובעיקר) מצד היתרון באיכות: „זדונות נעשות לו כזכיות“, זכיות פון אן אנדער איכות. און דערפאר איז „במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד“: וויפל זכיות א צ"ג זאל האבן דורך זיין עבודה נעלית, קען ער ניט צוקומען צו דער נייער עבודה, אן אנדער איכות⁵⁶ אין זכיות⁵⁷. אבער דאס קען זיין נאך ווען די תשובה קומט מצד שלימות האהבה כנ"ל, ובמילא — שלימות הכוונה (כדלקמן), וואס דאס פועל'ט צו מתקן זיין דעם חטא אז די זדונות גופא זאלן ווערן זכיות.

ה. דער ביאור הענין פון שלימות האהבה והכוונה, און ווי אזוי די זדונות ווערן כזכיות, איז דער אלטער רבי מסביר אין תניא⁵⁸, אז מאכלות אסורות וכו' זיינען „אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם כו' עד שיעשה“⁵⁹ תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וצי' להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ צי' וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה

(48) ועפ"י אולי י"ל ה' „כזכיות“ — שהכיף הדמיון הוא (לא לגריעותא כ"א) למעליותא, כי „זדונות“ הנעשות „כזכיות“ הם למעלה מזכיות מצ"ע (ראה דרמ"צ שם) והם רק „כזכיות“.

(49) אבל ברמב"ם הלכות תשובה שם: „כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה כו' אמרו חכמים במקום שבע"ת עומדין כו' כלומר מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשין יצום יוחר מהם“ ומשמע שהמעלה הוא מצד הגברא דבע"ת עצמו, ולא מצד החפצא שיש לו גם זדונות כזכיות.

(50) פ"ז.

(51) שאז עולים המאכלות אסורות וכו' עצמן — וכליל בפנים סוסי"ב.

(51) להעיר מלקו"ש ח"ב ע' 196 ואילך. וראה גם לקמן ע' 235 ואילך.

(52) שבת קל, א.

(53) שם קלא, א.

(54) ברכות פ"ט, ה"ג.

(55) החידוש בזה על דעת ר"א הנ"ל במכשיריו, דלר"א הרי חשיבות המצוה שמצינו שיש בהם הוא רק בזה שדוחה שבת, ונשארו בגדר מכשיריו, משא"כ להירושלמי שמברך וציונו. ואף שבסוכה י"ל יסמך על מש"נ חה"ס תעשה (ראה סו, יג) הרי כלולב ל"ג זה. וראה לקמן הערה 57.

באשטימטע פעולה פון הכנה ⁵⁸ דארף מען זאגן אז דאס איז אויך נכלל אין דער מצוה ⁵⁹ (או: באקומט די פעולה גופא א חשיבות מעין פון חשיבות המצוה) (און לדעת הירושלמי — בא סוכה וכו' ווערט עס אויך א מצוה)).

נאך א העכערע דרגא אין הכשרת המצות געפינט מען ביי עבודת המקדש — ובפרט ביי הולכת הדם למזבח, וואס הגם אז די הולכה איז נאך צוליב דער עבודה פון זריקת דם על המזבח, איז דער דין ⁶⁰ אז די הולכה גופא האט די חשיבות און דעם גדר פון עבודה ⁶¹ ביז אז „מחשבה פוסלת“ בה ⁶².

ובכללות יותר, איז דא דער ענין פון עבודה מעין הכשרה, עבודה שאינה תמה ⁶³: זי האט דינים און גדרים פון אן עבודה, עס איז אבער ניט קיין „עבודה“ שהיא גומרת ומתממת את הדבר (ווארום יש אחרי עבודה), ובמילא איז א זר ניט חייב מיתה ווען ער טוט די עבודה.

עד"ז איז אויך מובן בנדוד: וויבאלד אז צום העכסטן אופן פון תשובה מאהבה קען ער צוקומען (כנ"ל בתניא) נאך דורך זיינע פריערדיקע זדונות (און דורך זיי איז דערנאך (אויך) זיין קיום

העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות לולב וכו' ⁶⁴, און אזוי אויך ביי מזוזה תפילין ציצית וכו' ⁶⁵.

וואס בפשטות איז די הסברה אין דעם: היות אז די תורה האט אנגעזאגט צו מקיים זיין א געוויסע מצוה, וואס קען דורכגעפירט ווערן נאך דורך א

(56) וגם להבבלי דאינו מברך בשעת עשייתו (סוכה מו, א. מנחות מב, ב. ראה תר"ה ואלו שם ובכ"מ בראשונים), וחולק על הש"ס שלנו? י"ל שזהו רק בנוגע לברכה אבל גם לש"ס דילן הוי מצוה — ראה מנחות שם, וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפילין כ"ו (וראה שם ע"א). ובמב"ם ה"ל ברכות פ"א ה"ח. כל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר כ"ו כגון העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה, ובש"ע אדה"ז סי' תרמ"א ס"א בסוכה: „לפי שעשייתה אינה גמר המצוה שעיקר המצוה כ"ו (וראה ט"ז שם). ובסי' תרכ"ה (מרמ"א ומג"א שם): „ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה כ"ו מצוה הבאה לידו כ"ו. וראה מכות ח, א. ובפרש"י ד"ה השתא. ולהעיר מלשון הגמרא (כתובות פו, סע"א), אבל במצות עשה כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה כ"ו. וראה הערה הבאה.

(57) אף שמצות הנ"ל רק בסוכה ובציצית נאמר תעשה (ראה טז, יג. שלח טו, לח. תצא כב, יב. ראה סוכה יא, א ואילך. מנחות שם. ובכ"מ) — ראה קריש חייב ע' 214. ראה ר"ח סוכה שם, ב: קציצתו זו היא עשייתו... לקיטתו זו היא עשייתו. ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם בסהמ"צ: בתפילין (מ"ע י"ב יג): „שצונו להניח כ"ו: בציצית (מ"ע יד) „שצונו לעשות ציצית כ"ו. במזוזה (מ"ע טו) „לעשות מזוזה כ"ו. בסוכה (מ"ע קסח) „לישב בסוכה כ"ו. כלולב (מ"ע קסט) „ליטול לולב כ"ו. וראה הלשון בהוצאת קאפאח במצות הנ"ל.

(*) ובטור יו"ד ר"ס רפה. מ"ע לכתוב כ"ו אבל במנין המצות בחחלת היד. לקבוע מזוזה. ועד"ז בהכונת הל' תפילין ומזוזה כ"ו. והלכות מזוזה פ"ה ה"ז „שקביעתה זו היא המצוה. ולהעיר מש"ע אדה"ז (אויח סכ"ה ס"א): „כוון בהנחת תפילין שצונו הקב"ה לכתוב כ"ו. וראה ביאור הרי"ף פערלא דר"ט"ג (ח"ג) מילואים ס"ד. ואכ"מ.

(58) להעיר מארזי ח"א סי' תקסג. וסברת תלמוד ירושלמי כ"ו.

(59) להעיר מצפ"ע על הרמב"ם ה"ל שבועות פ"ה ה"ז.

(60) זבחים יג, א במשנה (ת"ק ור"א). רמב"ם הלכות פסח"מ פ"ג ה"ד.

(61) ראה צפ"ע עה"ת ר"ם מסעי. מהד"ת נא, ג. ובכ"מ.

(62) וגם לר"ש (בזבחים שם) ד. מכשיר בהילוך כי ס"ל „אשר בלא הילוך“ אבל במקום שההכשר מצוה כ"ו מוכרח, י"ל שגם ר"ש מודה דנעשה כגדר מצוה כ"ו.

(63) יומא כד, א ואילך. ובפרש"י שם.

וזורע כו' תורה מה תהא עלי". ומינ" — לדעת רבנן איז עס עכ"פ ניט בסוג פון רצוי (מכשירי מצוה וכיו"ב).

ז. איז דער ביאור אין דעם בקיצור:

בא יעדער מצוה איז דא דער ענין הכללי און דער צד השווה מיט אלע מצות — ובלשון חז"ל "עושה רצונו של מקום", אמרתי ונעשה רצוני" (והפכו בא יעדער עבירה — "עובר רצונו של מקום"), און די ענינים פרטים אירע: מילת הערלה, בסוכות תשבו וכו'.

ביי כל ענינים הפרטים הנ"ל, כאטש אז די הכנה און הכשרה איז אין דעם חפץ אדער בשייכות צום חפץ וואס מ'טוט דערמיט א מצוה, זיינען זיי אבער ניט א חלק און פרט פון דער מצוה עצמה: צוגרייטן דעם איזמל למילה איז ניט קיין טייל פון כריתת הערלה; עשיית סוכה ולולב איז ניט קיין חלק פון בסוכות תשבו וכו'; הולכת הדם איז ניט קיין טייל פון זריקה.

תשובה בכלל — איז ענינה, בלשון הרמב"ם: "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד", שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'".⁶⁶ — ד.ה. זי איז בסוג און נאכמער אין דעם זעלבן, "ארט" פון דעם ענין הכללי פון מצות (און עבירות): החלטה ברצון ו"יגמור בלבו". און וויבאלד אז די תשובה מאהבה מיט

המצות (זיינע זכיות) אין א העכערן אופן), ווערן די זדונות אליין נתעלה און קריגן דעם גדר פון זכיות — בדוגמא ווי דאס איז ביי מכשירי מצוה.

ו. דאס איז אבער לכאורה ניט מספיק:

(א) די מכשירי מצוה אליין ווערן דאך ניט נתהפך ונעשה מצוה, זיי בלייבן מכשירין אפילו לדעת ר"א;

אויך לדעת הירושלמי, אז אויף עשיית סוכה ולולב מאכט מען די ברכה, "אשר . . . וצינונו וכו'", בלייבט עס אלץ גאר א מצוה פון עשיית סוכה און ניט די מצוה פון בסוכות תשבו: עד"ז — הולכת הדם למזבח איז ניט קיין עבודה תמה; (ב) ועיקר: בכל הנ"ל איז דאס א הכנה און פעולה וואס איז אין סוג און נאכמער — שייך ממש צו דער מצוה גופא, ער מאכט א סוכה ולולב כו', ער איז מוליד דעם דם למזבח — משא"כ בנדוד"ד האט ער דאך מצד אחד, געטאן א פעולה הפכית פונעם ענין הזכיות, און מאידך גיסא, זאגט מען גאר, אז זיי אליין ווערן "כזכיות".

די קושיא ווערט נאך שטארקער — זעענדיק אז אפילו ווען די מכשירין און די פעולת ההכנה זיינען רשות, ווי חרישה וזריעה כו' און דער גאנצער סדר פון "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך", איז הגם אז אן דעם אלעם קען מען ניט מקיים זיין די מצות וואס זיינען מיט זיי פארבונדן: תרומות מעשרות וכו', פונדעסטוועגן געפינט מען ניט אז דאס זאל האבן א חשיבות פון א מצוה, אפילו ניט אלס מכשירי מצוה.⁶⁴ וי"ל הטעם — ווייל לויט דעת רשב"י⁶⁵ איז עס ניט רצוי: "אפשר אדם חורש כו'

66 הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

67 ואף שצ"ל והשיב את הגויילה וכו' — הרי אפילו רשע גמור ובזמן שביהמ"ק הי' קיים — תומ"י כשהרהר תשובה נעשה צד"י, כמפורש בקידושין שם. ראה חלקת מחוקק לשו"ע אה"ע סליח ס"ק מד, ב"ש שם סקני"ה. וראה לקמן ע' 197 ואילך.

68 וממשיך. וכן יתנחם על שעבר כו', וראה אגה"ת פ"א, ובלקרי"ב לשם (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' קה"ת) ע' טז ואילך. ע' סו ואילך. לקמן שם.

64 להעיר מלק"ש ח"ה ע' 74.

65 ברכות לה, ב.

היו מצוינים במצות שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים⁷³. ועוד.

מעין זדונות נעשו לו זכויות אין מצות גופא: שעיר המשתלח ופרה אדומה (ועגלה ערופה) — אז דוקא די עבודה⁷⁴ בחוץ — ווערט עבודה המכפרת (חטאת קריא רחמנא⁷⁵) ווי בא אלע קרבנות עבודתם בפנים דוקא, און נאכמער⁷⁶.

מעין זה — פר דאלי' בהר הכרמל (בהוראת שעה). ועוד.

יתרה מזה — מרזיל: מיני' ובי' אבא לשדי בי' נרגא⁷⁶.

הכלל גדול בתורה — פקו"נ (אפילו) ע"י כל" עבירות שבתורה חוץ הפכו — שלש דיהרג (אף דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב⁷⁷) ואל יעבור, ועוד. ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

73) וע"פ המבואר בפנים — מתורצת הקושיא המפורסמת שהרי המדובר במצות שאינן תלויות בארץ. וראה רמב"ן אחרי ית, כה.

74) להעיר ממרזיל דחיתו זוהי שחיתתו (יומא סד, א. וראה צפע"נ: ה' תשובה פ"ח ה"ד. ה' כלאים בסופו (כד, ד). שו"ת דווינסק ח"ב סי' לג. לסנהדרין קיא, ב. (רא, א)). ועפ"י המבואר בצפע"נ שם מוכן דכשעיר המשתלח בא ענין זדונות נעשו לו זכויות בנוגע לכל ישראל — כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם (פרשתנו טז, כא).

75) ע"ז כג, ב.

76) ראה בכ"ז — אגה"ק סכ"ח. סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. — וסיבת היתרון אשר בזה ראה דרושי ביאור ענין הנסיונות (ע"ה"פ כי מנסה לקרית דברים יט, א ואילך. ועוד). סהמ"צ להצ"צ בסופו (קפה, ב ואילך).

76*) סנהדרין לב, ט. וראה תניא רפ"א. ולהעיר מרמב"ם ה' דעות פ"ב ה"ב.

77) סנהדרין עד, א.

77*) מהרי"ט לכתובות קג, ב. שבת מוסר פ"כ. מלחמות היהודים ג, ח. ה' יוסיפון פ"א. חוה"ל

אזא צמאון איז געווארן ארויסגערופן דורך די זדונות, דערפאר ווערן די זדונות גופא זכויות⁶⁹.

דאס איז נאָר בשעת ס'איז דאָ שלימות האהבה והכוונה הנ"ל, וואָס דעמולט ווערן (מצד דער אהבה וכוונה) די זדונות אַ חלק פון עבודת התשובה, ובמילא זכויות: אָבער בשעת ס'איז נישט די שלימות, כאָטש אַז ער טוט תשובה מאהבה, דעמאלט ווערן נישט די זדונות זכויות, מערנישט וואָס נעקער עונו מתחלתו⁷⁰.

ח. דוגמאות להנ"ל — עכ"פ מעין הנ"ל ובדרך אפשר — בקיצור:

מכשירי מצוה אין דעם זעלבן ענין פון דער מצוה און זיי ווערן אַ מצוה:

סוג דחינוך: קרבנות ועבודות ימי המילואים (החנוך⁷¹). מנחת חינוך פון כהנים. דעם פאָטער'ס חינוך הבן לת"ת וואָס איז מן התורה⁷². ועוד.

קיום המצות בגלות — לויט דעם ספרי⁷² ע"ה"פ ואכדתם גו' ושמתם את דברי גו': אע"פ שאני מגלה אתכם כו'

69) ולפ"ז י"ל שהוא ע"ד משיב הרי"ו (רפ"ב דקדושים). דאע"פ דאשה אינה מצווה בפר"י ורבי' מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעלה לקיים מצוותיו, ונתבאר בזה (ראה לקריש ח"ד ע' 41 ואילך. וראה לקמ"ו ע' 236) כיון שאיפ' בלעדה — שזוהי גדר המצוה, לכן יש לה מצוה (— רבה דפרי').

70) והיינו כי בתשובה מאהבה (דוקא, משא"כ בתשובה מיראה) נתגלה עצם מהותו, שהוא טוב וקדושה ומצד זה מתבטלת מציאות הזדונות (למפרע) לגמרי — ראה בכ"ז לקריש ח"ד ע' 54 ואילך (והערה 46). וע"ז אי"צ כוונה בשלימות. משא"כ הנ"ל בתניא.

71) ראה פרשי תצוה כה, מא. צו ז, לו.

71*) ה' ת"ת לאדה"ז בתחלתו, ושי"נ.

72) לעקב יא, יו. הובא בפרשי שם.

און מ'איז נישט מהרהר בעבירה⁸² — איז דאס א באווייז, אז דאס איז געקומען נישט מצד דעם יצה"ר נאר בהשגחה עליונה; און וויבאלד אז „מפי עליון לא תצא הרעות“⁸³, דארף מען זאגן א די כוונה עליונה אין דעם איז געווען אז ער זאל דורכדעם צוקומען צו א העכערן אופן העבודה, צו אן עבודת התשובה וואס מצד דעם רגיל'דיקן סדר העבודה פון א צדיק וואלט ער דערצו נישט געקענט צוקומען (ע"ד הנ"ל בתניא).

און בשעת ביי אים איז דא די שלימות פון עבודת התשובה — „ידאג כל השנה“, קומט צו א הוספה נישט נאר אין עבודה רוחנית, נאר אויך בגשמיות — „מפיש חי“ — מער ווי ס'איז געווען אויסגעשטעלט מצד שרש נשמתו און מצד דעם סדר העבודה באופן הרגיל.

יוד. עפ"ז איז מובן וואס מס' יומא פרק יוהכ"פ איז מען מסיים וחותם במאמר הרואה קרי ביוהכ"פ, און די שייכות און המשך צו דער משנה וסוגי וואס פאר דעם:

איז דער משנה רעדט ר"ע וועגן די צוויי עניני טהרה דורך הקב"ה: הזאה און טבילה, וואס הזאה בעי כוונה און טבילה לא בעי כוונה; און נאכדעם איז די גמרא ממשיך אינעם ענין און איז מבאר דעם חילוק צווישן די צוויי אופני תשובה ביי דעם מענטש:

תשובה מיראה און תשובה מאהבה, וואס תשובה מיראה איז אן (שלימות ה)כוונה, משא"כ תשובה מאהבה.

ט. עפ"ז וועט ווערן פארשטאנדיק דער סיום המסכת: „הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העוה"ב כו" — ובהקדים להסביר דעם דיוק הלשון „ידאג כל השנה“, און נישט ווי דער לשון הרגיל בכגון זה: „סימן רע לו“.

הביאור בזה: דער תוכן הענין פון „ידאג כל השנה“ איז — עבודת התשובה⁸⁴, ווארום זיין דאגה איז (ניט אזוי) מחמת דער מורא אז ער וועט נישט מוצא שנתו זיין, נאר אויף דעם וואס „ראה קרי“ ווי רש"י⁸⁵ זאגט „שלא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו“ (און ווי דער אלטער רבי⁸⁶ איז מוסיף) — „כלומר אי אפשר בשימושך“; און אט די דאגה און התבוננות בריינגט אים צו א העכערן אופן עבודה (שימוש) ווי די וואס ער האט פריער געטאן.

בסגנון אחר קצת: וויבאלד אז דער „רואה קרי ביוהכ"פ“ איז ביי אים געווען „לא במתכוין“⁸⁷ — יוהכ"פ איז דאך א זמן וואס מ'איז זיך מענה בה' עינויים

בטחון ד', פני' לבי' נט', א. יעב"ץ לכתובות קג, ב. תשובה מאהבה ח"ג תט. שו"ת יודא יעלה יוד' שנה. הגהות נטנון ליו"ד שמה. שו"ת אבן יקרה יוד' נ. רמתי' צופים לתדבא רפיד' ע' 163. שו"ת בשמים ראש שמה. חת"ס יוד' שכו. ירוש' סנה' פ"י ה"ב ובהק"ע. מדרש תהלים קכ, ד. ראה תו"ש נח (ט, ה סקל"א).

78) להעיר מאלף למטה למטה אפרים ס"י תרטו סק"ג. חכמת שלמה (למהרש"ק) שם בפ"י דברי הלבוש.

79) ד"ה ידאג.

80) בשו"ע שם. וראה מג"א שם סק"ב.

81) פרש"י שם ד"ה הרואה.

82) להעיר מעיון יעקב לע"י כאן. ובאיז ללבוש שם סק"ב בשם שבלי לקט דוקא אם לא הרהר. וראה שו"ת צ"צ שער המילואים ס"י סב.

83) איכה ג, לח.

כזכיות', וואס קומט דורך שלימות הכוונה.⁸⁵

און דער חידוש אין דעם סיום אויף דער פריערדיקער סוגיא (בנוגע די צוויי מדריגות אין תשובה מאהבה) באשטייט אין: א) עס קומט ארויס מער בפירוש ובביאור ווי אזוי דאס ווערט אויפגעטאן (סיי דער ענין פון „נעקר עונו מתחלתו“ און סיי דאס וואס „זדונות נעשו לו כזכיות“), ווארום (א) ביי הרואה כו' ביוהכ"פ (שלא במתכוין) איז דאך מודגש אז דאס איז בכוונה תחלה מצד ההשגחה, (ב) דורך „ידאג כל השנה כו'“ — שלימות הכוונה (והתשובה) וואס דער „רואה“ האט מעורר געווען, ווערן די זדונות כזכיות. (ב) די הוספה שע"י עבודת התשובה קומט ארויס אויך אין (שכר) גשמי, „אריך ימים“ ביז אויך אין שלימות השכר בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות.

(משיחות ר' תשרי, ש"פ האוינו,
יום שמחית תשל"ו)

ובפרטיות יותר: די צוויי אופנים אין תשובה מאהבה גופא דער אופן פון תשובה וואס דורך איר איז „נעקר עונו מתחלתו“ און ער ווערט א צדיק, וואס אויף דעם איז מספיק אפילו הרהור תשובה ברגעא חדא בלי (שלימות ה)כוונה, בדוגמת ענין הטבילה, און דערנאך די העכערע מדרי' פון תשובה וואס פועלט אז „זדונות נעשות לו כזכיות“, וואס דאס קומט דוקא דורך שלימות הכוונה בדוגמת ענין ההזי, כנ"ל בארוכה.

און די סוגיא פון תשובה איז די גמרא מסיים אויך מיט די צוויי ענינים: א) „מובטח לו שהוא בן העולם הבא“, ד.ה. עס קומט אים ניט צו קיין נייער ענין, נאר „מעשים טובים יש בידו“, בדוגמא צום ענין פון „נעקר עונו מתחלתו“, און ווי רש"י⁸⁶ זאגט „יש לדעת שצדיק גמור הוא“: וואס כאטש דא איז געווען דער „ידאג כל השנה“ — תשובה בכוונה, אבער ניט קיין כוונה בשלימותה. (ב) „מפיש חיי סגי ומסגי“ דאס (וואס ראה קרי ביום הכפורים) איז ניט בלויז ניט קיין גרעון ועונש חי', נאר, אדרבה, עס קומט צו א יתרון והוספה, „מפיש חיי“, בדוגמא צום ענין פון „זדונות נעשות לו

85) עפ"י יל"פ מה שאדמור'ר הזקן כתב, שבדאי יש לו זכיות הרבה שהגיני עליו, שמודגש שצדיק הוא כנ"ל (כנ"ל בפרש"י), ע"ז ש.מובטח לו שהוא בן עולם הבא' — ולא גם על „אריך ימים“ כבטור (כנ"ל הערה 8).

86) ד"ה תדע.

אחרי ג

דארף מען פארשטיין: פון סתימת לשון הנ"ל איז משמע אז דער וידוי בלשון „חטאתי“ אליין (ניט זאגנדיק „עיתי ופשעתי“) איז גענוג אויף אלע עבירות, אפילו אויף „זדונות“ ו„מר-דים“⁸ — ולכאורה: פארוואס זאל דער וידוי פון „חטאתי“ (אז ער האט עובר געווען בשוגג) מספיק זיין אויך אויף מרדים וזדונות?⁹

ב. אע"פ אז „עיקר הוידוי“ איז דאס זאגן „חטאתי“ און ער איז יוצא דערימט „מצות וידוי“ — לכתחילה אבער, צוליב שלמות מצות הוידוי, דארף מען זאגן (ווי דערמאנט פריער פון רמב"ם), אנא השם חטאתי עיתי פשעתי כו' והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה.¹⁰ נאכמער: אין ספר המצות¹¹

א. בנוגע דעם וידוי פון כהן גדול אויפן שעיר המשתלח זאגט דער פסוק: „והתודה עליו את כל עונות בני ואת כל פשעיהם לכל חטאתם“. און פון דעם לערנט אפ רבי מאיר² אז דער סדר פון וידוי איז „(כיצד מתודה) עיתי פשעתי וחטאתי“. די חכמים³ אבער האלטן ניט ווי ר"מ — ווייל „עונות אלו הזדונות“, פשעים אלו המרדים“ און „חטאתם אלו השגגות“, און „מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות (בתמי)“: נאר דער סדר איז „חטאתי ועיתי ופשעתי“.

בשייכות דעם וידוי וואס יעדער איז מחוייב צו זאגן ווען ער טוט תשובה, פסקנט דער רמב"ם⁴: כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עיתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של וידוי.

ווייטער⁵ אבער ברענגט אראפ דער רמב"ם (וועגן דעם וידוי וואס יעדערער איז מחוייב צו זאגן ביהכ"פ), „הוידוי שנהגו בו כל ישראל אבל אנחנו חטאנו (כולנו) והוא עיקר הוידוי“. און אזוי ווערט געפסקנט אין טור⁶ און רמ"א⁷, ובלשון פון אלטן רבין אין שו"ע⁸: אם .. אמר סתם חטאתי יצא ידי מצות וידוי.

(8) בלח"מ הל' תשובה פ"ב שם כתב שצריך לומר גם עינו פשענו אלא שהרמב"ם סמך על מה שמפרש לעיל רמ"א. וראה גם פ"ח א"ח שם סק"ג (בסופו). פ"מ"ג שם א"א סק"ה. מנ"ח מצוה שסד.

אבל בשו"ע אדה"ז (וכן בטור ורמ"א שם) מוכרח שכוונתו רק ל„חטאתי“ (שהרי אינו מזכיר כלל עיתי פשעתי בעיקר הוידוי). וראה ג"כ בד הקמח ע' וידוי מדרדל.

(9) אבל להעיר מראב"ע פרשתנו (טז, ל): חטאת שם כלל ע"כ תמצא על השגגה ועל הזדון.

(10) מ"ע עג. וכ"ה בחינוך מצוה שסד. ירא"ם סי' שסג (בידוי בעת הבאת חטאת). ובחובת לבבות שער התשובה רס"ד בגדרי התשובה: שיתודה בהם ויבקש המחילה עליהם. ועד"ז בחבור התשובה להמאירי (מאמר א' פ"ח) בארבעה. תנאי התשובה. וברס"ג (בס' האמונות והדעות מ"ה פ"ה) בד' „עניני

(*) ובפרט שבכ"כ דפוסים וכח"י (נשמנו ב.ספר המדעי' לרמב"ם ירושלים תשנ"ד) הגירסא „אבל אנחנו חטאנו כול“ (או „גומי“)

(1) פרשתנו טז, כא.

(2) יומא לו, ב.

(3) הל' תשובה פ"א ה"א.

(4) שם פ"ב ה"ח. ע"פ יומא פז, ב.

(5) א"ח סתר"ז.

(6) שם ס"ג (אבל להעיר משליה הובא במג"א

שם).

(7) שם סק"ה ד.